

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ادبیات عرب در صدر اسلام

تألیف

آیة الله حاج شیخ مهدی غیاث الدین نجفی

(۱۳۸۰-۱۳۱۵ ش)

تحقیق

احمد حلبیان

انتشارات چتر دانش

سرشناسه	: نجفی، مهدی، ۱۳۱۵-۱۳۸۰
عنوان و نام پدیدآور	: ادبیات عرب در صدر اسلام / تألیف مهدی غیاث‌الدین نجفی؛ تحقیق احمد حلبیان
مشخصات نشر	: تهران: چتر دانش، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۷۲ص؛ ۲۱/۵ × ۱۴/۵ س.م.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۳۳۱-۲
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
موضوع	: ادبیات عربی - قرن ۱ق
موضوع	: Arabic literature - 7 th century
شناسه افزوده	: حلبیان، احمد، ۱۳۷۸
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۸ الف۴ن/۲۰۵۷/PJA
رده‌بندی دیویی	: ۸۹۲/۷۰۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۶۶۹۷۱۹

نام کتاب	: ادبیات عرب در صدر اسلام
ناشر	: چتر دانش
تألیف	: آیه‌الله حاج شیخ مهدی غیاث‌الدین نجفی
تحقیق	: احمد حلبیان
نوبت و سال چاپ	: دوم - ۱۳۹۸
شمارگان	: ۱۰۰۰
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۳۳۱-۲
قیمت	: ۱۱۰۰۰۰ تومان

فروشگاه مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید (اردیبهشت شمالی)، پلاک ۸۸
تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۹۲۳۲۷ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۰۲۳۵۳
پست الکترونیک: nashr.chatr@gmail.com
کلیه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

سخن ناشر

رشته‌ی حقوق با تمام شاخه‌ها و گرایش‌هایش، به‌منزله‌ی یکی از پرتعدادترین رشته‌های دانشگاهی کشور، تعداد فراوانی از دانشجویان علوم انسانی را به خود جلب کرده است؛ دانشجویانی که پس از تحصیل، وارد عرصه‌ی خدمت شده و در مناصب و جایگاه‌های گوناگون به ایفای وظیفه مشغول می‌شوند.

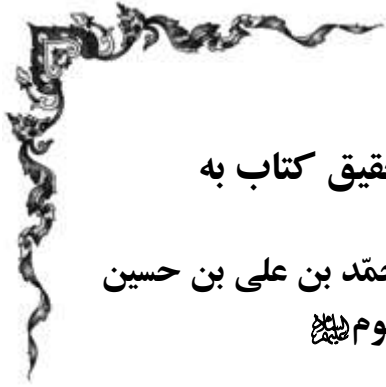
منابعی که در دانشکده‌های حقوق، مبنای کار قرار گرفته و تحصیل دانشجویان بر مدار آن‌ها قرار دارد، در واقع، مجموعه‌ی کتب و جزواتی هستند که طی سالیان متمادی چنان‌که باید تغییر نیافته و خود را با تحولات و نیازهای زمانه هماهنگ نکرده‌اند.

این، درحالی است که نیاز مبرم دانش‌پژوهان به مجموعه‌های پربار و سودمند، امری انکارناپذیر است. به این ترتیب، ضرورت تدوین کتب غنی و ارزشمند برای رفع نیازهای علمی دانشجویان رشته‌ی حقوق و نیز رشته‌های متأثر از آن، باید بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد؛ کتاب‌هایی که روزآمدی محتوای آن‌ها از یک سو و تناسب آن‌ها با نیاز دانش‌پژوهان از سوی دیگر، مورد توجه و لحاظ ناشر و نویسنده، قرار گرفته باشد.

مؤسسه‌ی آموزش عالی آزاد چتردانش، در مقام مؤسسه‌ای پیشگام در امر نشر کتب آموزشی روزآمد و غنی، توانسته است گام‌های مؤثری در همراهی با دانشجویان رشته‌ی حقوق بردارد. این مؤسسه افتخار دارد که با بهره‌مندی از تجربیات فراوان خود و با رصد دقیق نیازهای علمی دانشجویان، به تولید آثاری همت گمارد که مهم‌ترین دستاورد آن‌ها، تسهیل آموزش و تسریع یادگیری پژوهندگان باشد. انتشارات چتر دانش امیدوار است با ارائه‌ی خدمات درخشان، شایستگی‌های خود را در این حوزه‌ی علمی بیش از پیش به منصفه‌ی ظهور برساند.

فرزاد دانشور

مدیر مسئول انتشارات چتر دانش

اهداء تحقيق كتاب به

حضرت أبو جعفر امام محمد بن علي بن حسين
باقر العلوم عليه السلام

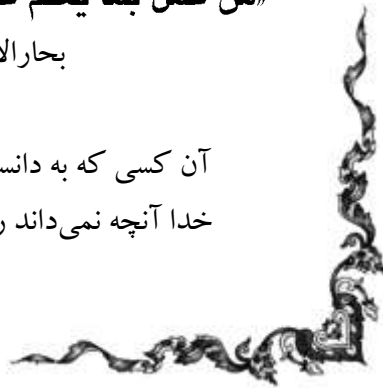
به امید آنکه مقبول درگاهش واقع گردد.

قال الإمام الباقر عليه السلام

«مَنْ عَمِلَ بِمَا يَعْلَمُ عِلْمَهُ اللَّهُ مَا لَمْ يَعْلَمْ»

بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۱۸۹

آن کسی که به دانسته‌هایش عمل کند
خدا آنچه نمی‌داند را به او یاد می‌دهد.

فهرست

مقدمه به قلم آية الله حاج شيخ هادی نجفی مدظله، فرزند مؤلف	۹
فصل اول: در شرح حال مؤلف	۹
نام	۹
لقب	۹
پدر	۱۰
ولادت	۱۰
تحصیلات	۱۱
علوم حوزوی	۱۱
تحصیلات جدید	۱۱
مهاجرت به تهران	۱۲
حضرات اساتید	۱۲
بازگشت به اصفهان و شروع به تدریس	۱۳
در کلام بزرگان	۱۴
امامت جماعت	۱۶
مشایخ حدیث	۱۷
روایت کنندگان از معظم له	۱۷
آية الله نجفی و کتاب تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان در دو قرن اخیر	۱۸
تألیفات	۱۹
تعمیرات اساسی مسجد نو بازار اصفهان	۲۳
تأسیس کتابخانه عمومی آية الله نجفی	۲۳
طبع کتب نیاکان و بزرگان	۲۴
تأسیس مدرسه و حسینیه	۲۴
اقامه مجالس عزاداری ائمه اهل البيت	۲۴

۲۵	قضاء حوائج مؤمنین .....
۲۵	پدری که من شناختم .....
۲۶	سفرها .....
۲۶	رحلت در راه نماز .....
۲۹	تغسیل و تشییع و تدفین .....
۳۱	مجالس ترحیم .....
۳۳	مراثی و ماده تاریخ .....
۴۰	مصادر شرح حال .....
۴۱	مؤلف در مصادر .....
۴۳	فصل دوم: معرفی کتاب حاضر .....
۴۵	آغاز نسخه خط مؤلف .....
۴۶	انجام نسخه خط مؤلف .....

ادبیات عرب در صدر اسلام / ۴۷

۴۹	تقریظ آیه الله العظمی حاج آقا مجدالدین (مجدالعلماء) نجفی، پدر مؤلف .....
۵۱	مقدمه .....
۵۳	پیشگفتار .....
۵۸	مآخذ این رساله .....
۵۹	ادب عربی در صدر اسلام .....
۶۴	انتشار العرب فی الأرض .....
۶۴	انتشار القرآن .....
۷۰	اسلام و تغییر افکار .....
۷۲	ترقی زندگی سیاسی و اجتماعی عرب در ظهور اسلام .....
۷۳	شعر و خطابه در صدر اسلام .....
۸۸	اعجاز قرآن .....
۸۸	حروف مقطعه .....
۹۰	وجوه اعجاز قرآن .....
۹۱	اعجاز قرآن از نظر فصاحت و بلاغت .....
۹۹	تأثیر قرآن در لغت عربی .....
۱۰۱	تأثیر قرآن در انشاء عربی .....
۱۰۴	حضرت محمد ﷺ و مختصری از گفتار آن بزرگوار .....
۱۰۷	علی بن ابی طالب علیه السلام .....

دیوان منسوب به حضرت علی	۱۰۹
امام علی علیه السلام در نظر شیعه و سنی	۱۰۹
کلمات منظوم و منثور از امام علی علیه السلام	۱۱۲
الشُّعراء (شاعران صدر اسلام)	۱۱۳
کُعب بن زُهَیْر و قصیده‌اش بَأَنْتَ سَعَادٌ	۱۱۳
حَسَنان بن ثابت	۱۱۷
شعر حَسَنان بن ثابت	۱۱۸
غزل در صدر اسلام و عصر اموی	۱۲۰
عُرْوَة بن جِزَام العُدْرِي	۱۲۲
جمیل بن مُعَمَّر العُدْرِي	۱۲۴
ادب عربی در عصر اموی	۱۲۷
خط	۱۳۱
خط در ایران و اسلام	۱۳۲
أَخْطَل	۱۳۳
شعر أَخْطَل	۱۳۵
فَرَزْدَق	۱۳۶
شعر فرزدق	۱۳۶
مدح امام علی بن حسین علیهما السلام	۱۳۹
كُمَيْت	۱۴۱
اسماعیل بن یسار	۱۴۴
شعر اسماعیل بن یسار	۱۴۴
عبدالحمید کاتب	۱۴۷
مقام عبدالحمید در نگارش	۱۴۹
مصادر تحقیق	۱۵۶
نمایه‌ها	۱۶۳
آیات	۱۶۵
احادیث	۱۶۶
اشعار	۱۶۷
اشخاص	۱۶۸
اماکن	۱۷۳
کتب	۱۷۴
تصاویر پدران مؤلف و مؤلف	۱۸۰
تصاویر کتابخانه عمومی مؤلف و مزار وی و پدرش	۱۸۵

مقدمه

به قلم آیه الله حاج شیخ
هادی نجفی مدظله
فرزند مؤلف

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على محمد رسول الله وعلى آله الطيبين الطاهرين.

کتاب حاضر «ادبیات عرب در صدر اسلام» از تألیفات مرحوم والد رحمته می باشد که در زمان حیات و با تصحیح خودشان در ۱۳۶۳ش آن را منتشر کردند. در این مقدمه در دو فصل به بحث می پردازیم:

فصل اول: در شرح حال مؤلف^۱

نام: مهدی

لقب: از طرف جدشان آیه الله العظمی ابوالمجد آقای شیخ محمدرضا نجفی ملقب به غیاث الدین گردید، و این لقب غالب بر نام شد و مردم ایشان را بدین لقب می شناختند.

و از طرف مردم نیز بعد از فوت پدرشان ملقب به مجدالاسلام گردیدند

۱- این شرح حال با اصلاحات و اضافات از کتاب قبیله عالمان دین (یادنامه ارتحال آیه الله استاد آقای حاج شیخ مهدی غیاث الدین مجدالاسلام نجفی رحمته) چاپ اول ۱۳۸۱، قم مقدسه، تألیف صاحب این قلم اخذ شده است.

به خاطر بقاء و خلود نام والدشان این لقب را نیز پذیرفتند.
پدر: آیه‌الله العظمی آقای حاج شیخ مجدالدین (مجدالعلماء) نجفی اصفهانی (۱۴۰۳-۱۳۲۶ق) صاحب «الیواقیت الحسان فی تفسیر سورة الرحمن» و «المختار من القصائد والأشعار» و «مسائل العلوم» و ترجمه جلد اول «نقد فلسفه داروین».

فرزند آیه‌الله العظمی ابوالمجد شیخ محمدرضا نجفی (۱۳۶۲-۱۲۸۷ق) صاحب «وقایة الأذهان» و «نقد فلسفة دارون».

فرزند آیه‌الله العظمی حاج شیخ محمدحسین نجفی (۱۳۰۸-۱۲۶۶ق) صاحب «مجدالبيان در تفسیر القرآن» و «أصل البراءة».

فرزند آیه‌الله العظمی حاج شیخ محمدباقر نجفی (۱۳۰۱-۱۲۳۵ق) صاحب «شرح هداية المسترشدين - حجّة المظنّة».

فرزند آیه‌الله العظمی شیخ محمدتقی رازی نجفی اصفهانی (۱۲۴۸-ح ۱۱۸۵ق) صاحب «هداية المسترشدين في شرح أصول معالم الدين» و «تبصرة الفقهاء» و «رسالة صلاتيه».

أولئك آبائي فجئني بمثلهم إذا جمعنا يا جرير المجمع

مادر: علویه حاجیه خانم زینت آغا صدر هاشمی درگذشته دهم ماه رمضان ۱۳۴۷ش بنت آیه‌الله سید محمدهادی صدرالعلماء حسینی شمس‌آبادی اصفهانی،^۱ درگذشته به سال ۱۳۲۱ش برابر ۱۳۶۱ق، که پدر و دختر در جوار یکدیگر در مقبره خانوادگی در تکیه اختصاصی واقع در تخت فولاد اصفهان جنب تکیه آقاحسین خوانساری بنام تکیه صدرالعلماء یا صدر هاشمی مدفون هستند رحمة الله علیهما رحمة واسعة.

ولادت: در روز ۲۰ ماه صفر المظفر برابر با اربعین امام حسین (علیه السلام) در سال ۱۳۵۵ برابر با ۲۲ اردیبهشت ماه ۱۳۱۵ش در اصفهان متولد گردید، اکبر اولاد ذکور والدشان بودند و چند سال طفولیت را در کنار جدشان آیه‌الله ابوالمجد شیخ محمدرضا نجفی طب ثراه گذرانده و از ایشان خاطراتی

۱- شجره‌نامه ایشان در کتاب قبیله عالمان دین، ص ۱۴۲ آمده است.

را نقل می‌کردند.

تحصیلات

به برکت استعداد و نبوغ ذاتی که خداوند تبارک و تعالی به ایشان عطاء کرده بود، تحصیل و دانش‌اندوزی را از ایام صباوت شروع نمودند، در دو رشته علوم جدید و علوم حوزوی همزمان شروع به تحصیل نموده و در هر یک به مدارج عالی رسیدند که تفصیل هر یک می‌آید:

علوم حوزوی

تحصیل در علوم دینیّه حوزویّه را در زادگاهشان در اصفهان آغاز نمودند، مقدمات علوم ادبیّه از صرف و نحو و منطق را در نزد حضرتین شیخ جامی و حاج شیخ غلامعلی حاجی نجف‌آبادی خواندند.

پس از آن شرایع و شرح لمعه و مطول را از محضر شیخ امان‌الله قودجانی فرا گرفت، و برخی دیگر از سطوح را از محضر استادش حاج شیخ محمدحسین فاضل کوهانی بهره برد، و منظومه حاجی سبزواری را در نزد حاج شیخ فرج‌الله درّی متوفی به سال ۱۳۸۲ خواند.

پس از این در سال ۱۳۳۵ش به تهران مهاجرت نمود در مدرسه سپهسالار تهران حجره گرفت و به تحصیلات خود به‌طور جدی ادامه داد. چهار سال در تهران در نزد اساتید فن از جمله مرحوم محسنی دماوندی سطوح عالیّه خود را تکمیل نمود.

در سال ۱۳۳۸ش به اصفهان بازگشت و در دروس خارج فقه و اصول مرحوم پدرشان آیه‌الله حاج شیخ مجدالدین نجفی (۱۴۰۳-۱۳۲۶ق) و مرحوم آیه‌الله آقای حاج سید علی بهبهانی (حدود ۱۳۹۵-۱۳۰۳ق) شرکت نمود و بهره‌ها برد. در علوم حوزویّه خصوصاً در دو علم فقه و اصول برخی از آیات عظام و مراجع معظم تقلید تصدیق اجتهاد معظم له را نموده‌اند.

تحصیلات جدید

دبستان را در طفولیت آغاز کرد و در سال ۱۳۲۹ش مدرک ششم ابتدایی خود را از دبستان گرفت، و پا به دبیرستان گذاشت، دبیرستان را

نیز با جدیت و موفقیت به پایان برد و دیپلم پنج ادبی را به سال ۱۳۳۴ از دبیرستان سعدی اصفهان اخذ کرد، پس از آن شروع به گرفتن دیپلم ششم ادبی نمود و در خرداد سال ۱۳۳۵ از دبیرستان هراتی اصفهان موفق به اخذ دیپلم شش ادبی یعنی پایان تحصیلات متوسطه شد.

مهاجرت به تهران

در همان سال ۱۳۳۵ ش برابر با ۱۳۷۵ق برای ادامه تحصیلات به تهران مسافرت نمود در رشته ادبیات عرب دانشکده معقول و منقول دانشگاه تهران ثبت نام کرد و در مدرسه سپهسالار حجره گرفت، تا هم بتواند کلاس‌های دانشگاه را طی کند و هم از اساتید موجود در مدرسه سپهسالار جهت ادامه دروس حوزوی خویش بهره برد. در تمام مدت تحصیل چهارساله در دانشگاه تهران رتبه ممتاز را کسب نموده است.

در نشریه اخبار دانشگاه تهران سال سوم شماره ۱۱۴ به تاریخ پنج‌شنبه هیجدهم دی ماه ۱۳۳۷ عکس معظم له که از دست ریاست وقت دانشگاه آقای دکتر فرهاد جایزه می‌گیرند درج شده است.

همچنین در سال سوم دانشگاه رتبه اول را احراز نمودند و این احراز مقام رتبه اول را دانشگاه تهران در نامه شماره ۵۳۴۹۷ به تاریخ ۱۳۳۷/۱۲/۱۴ به ایشان ابلاغ نمود.

به هر حال در مدت چهار سال تحصیل در دانشگاه تهران از محضر اساتید بزرگ آن وقت دانشگاه بهره‌های فراوانی برد از آن جمله خودشان از اساتید ذیل نام می‌بردند:

حضرات اساتید: حکمت آل آقا، بدیع‌الزمان فروزانفر، میر جلال‌الدین محدث ارموی، سید کمال‌الدین نوربخش دهکردی، حاج شیخ حسینعلی راشد تربتی، سید محمد مشکاة بیرجندی، سید محمدباقر سبزواری (عربشاهی)، شیخ کاظم معزی دزفولی، دکتر شیخ مهدی حائری یزدی، دکتر محمدجعفر جعفری لنگرودی، دکتر محمود شهابی خراسانی، شیخ مهدی الهی قمشاهی، سید محسن صدر الاشراف، سید حسن تقی‌زاده

تبریزی، حاج شیخ میرزا خلیل کمره‌ای، دکتر عبدالحسین زرین کوب، شیخ زین العابدین ذوالمجدین و دکتر محمود نجم‌آبادی رحمه الله علیهم. و بالاخره در ۲۶ مهرماه سال ۱۳۳۸ برابر با ۱۳۷۸ق موفق به گذراندن پایان نامه تحصیلی با درجه خوب واخذ مدرک لیسانس در رشته ادبیات عرب از دانشکده علوم معقول و منقول دانشگاه تهران می‌شوند. و باتوجه به اینکه دانشگاه تهران آماده اعطاء بورسیه تحصیل در خارج از کشور به ایشان می‌شود به‌خاطر اینکه در خدمت والدشان باشند از آن صرف نظر کرده و به اصفهان مراجعت می‌کنند.

بازگشت به اصفهان و شروع به تدریس

در سال ۱۳۳۸ش به اصفهان مراجعت نموده از بدو ورود به شهر برای جوانان کلاس‌های درس تشکیل داده و در تقویت بنیه دینی و علمی آنها تلاش نمودند.

از آغاز ورود تدریس در دبیرستان‌های بزرگ شهر اصفهان مانند: سعدی، ادب، صارمیه، هراتی، فروغ و مراکز تربیت معلّم و دانشگاه آزاد و دانشگاه شرکت نفت و برخی دیگر از دانشگاه‌ها را برعهده داشتند، و این تدریس بیش از سی سال ادامه داشت، و به خوبی قادر بودند علوم مختلف اسلامی را در مجامع علمی تدریس نمایند، و بحث و درس ایشان مورد توجه و عنایت ویژه جوانان و صاحب نظران بود.

در اصفهان بسیاری از پزشکان و مهندسین و اساتید دانشگاه و قضات و ارباب مشاغل آزاد و غیرهم از شاگردان ایشان محسوب می‌شوند، برخی از آنها در زندگانی خودشان ممکن است مناصب و مقاماتی را نیز مانند وزارت و وکالت اشغال کرده باشند، و همگی آنها از استادشان به عظمت و نیکی و دیانت و علم و تقوی و اخلاص و خدوم بودن یاد می‌کنند.

و از اینکه در این اجمال نمی‌توان نام آنها را ضبط نمود، صاحب این قلم از همه‌ی آنان معذرت می‌خواهد و از خداوند تبارک و تعالی توفیق و سعادت و خیر دارین را برای همه آنها مسألت می‌نماید.

در کلام بزرگان

۱- والدشان آية الله مجدالدین (مجدالعلماء) نجفی طاب ثراه در تقریظی بر کتاب «ادبیات عرب در صدر اسلام» تألیف فرزندشان چنین می‌نگارند: «بسم الله الرحمن الرحيم، بعد از حمد و الصلاة، چون کتاب مستطاب آداب اللغة العربية في صدر الإسلام که به نظر احقر رسیده و از تألیفات جناب مستطاب دانشمند معظم آقای حاج آقا مهدی نجفی ملقب به غیاث‌الدین دام ظلّه العالی دارای تحقیقات کافیّه و بیانات شافیّه که روشنگر آن برهه از تاریخ اسلام است...»^۱.

۲- مرحوم مهدوی رحمته الله در تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان در دو قرن اخیر در ذیل تلامیذ والدشان قبل از عکس ایشان در موردشان چنین می‌نگارد: «صدیق مکرم عالم جلیل آقای حاج شیخ مهدی غیاث‌الدین نجفی فرزند ارجمند مرحوم مجدالعلماء و وارث بالاستحقاق محراب و منبر ایشان سلمه الله تعالی»^۲.

و همچنین مرحوم مهدوی در آخر کتابش قضیه‌ای را از ایشان نقل می‌کند و کتاب را چنین ختم می‌کند: «در شب پنجشنبه نهم رجب ۱۴۰۹ صدیق مکرم آية الله زاده معظم جناب آقای حاج شیخ مهدی غیاث‌الدین نجفی اظهار داشتند که این موضوع را به همین کیفیت از پدر علامه شان شنیده‌اند»^۳.

۳- آية الله العظمی آقای سید شهاب‌الدین حسینی مرعشی نجفی طاب ثراه در اجازه ایشان چنین مرقوم می‌فرمایند: «... و بعد مخفی نماند آن که جناب مستطاب فخر الافاضل الکرام حجة الاسلام آقای حاج شیخ مهدی مجدالاسلام آية الله زاده نجفی اصفهانی رحمته الله که از مفاخر اهل علم و دانش و از خاندان فضل و جلالت هستند...».

۱- ادبیات عرب در صدر اسلام، صفحه (ب)، چاپ اول و رجوع کنید به همین کتاب ص ۴۹.

۲- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان در دو قرن اخیر، ج ۳، ص ۱۶۷.

۳- تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان در دو قرن اخیر، ج ۳، ص ۳۷۹.

۴- آقای دکتر محمدباقر کتابی^۱ در ظهر نسخه اهدایی کتاب رجال اصفهان به معظم له به خط خودشان در پشت آن می‌نگارند: «به محضر شریف آیة الله حضرت آقای حاج آقا غیاث‌الدین نجفی تقدیم می‌گردد، تیرماه / ۷۸ محمدباقر کتابی»^۲.

۵- حجة الاسلام آقای ناصرالدین انصاری قمی در مقاله‌ای که بعد از ارتحالشان در مجله آئینه پژوهش شماره ۶۸، صفحه ۱۱۴ - سال دوازدهم خرداد و تیر ۱۳۸۰ - در قم مقدسه منتشر کرده است در يك صفحه کامل شرح حال مختصر، ولی جامعی را از ایشان ارائه می‌دهد، که طالب می‌تواند بدان مجله کثیر الانتشار و تحقیقی مراجعه کند. همچنین این شرح حال در کتاب اختران فضیلت^۳ ایشان آمده است.

۶- بزرگ کتاب‌شناس شیعه استاد علامه محقق حجة الاسلام و المسلمین آقای سید احمد حسینی اشکوری (رحمه الله) در آغاز فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه گوید: «خاندان نجفی (مسجدشاهی)، خاندان علم و فقاہت و مرجعیت و ریاست در اصفهان، با پیشینه‌ی دو قرن ارشاد و هدایت و راهبری مردم این شهر، خاندان بسیار معروفی است که آثار دینی و علمی و تألیفی آنان هنوز درخشندگی خاص خود را دارد و به حق می‌توان گفت از مفاخر عالم تشیع‌اند.

سردودمان این خاندان فقیه سترگ شیعه شیخ محمدتقی نجفی اصفهانی است، عالم بسیار مشهوری که در حوزه‌های علمیه دارای جایگاهی والا بوده و هست و کتاب هدایة المسترشدين وی همواره مورد

۱- این مرد دانشمند در روز پنج‌شنبه ۲۳ فروردین ۱۳۹۷ به جوار رحمت حق شتافت و در فردای آن روز جمعه با اقامه نماز بر کالبدش توسط این حقیر در قطعه ۳۳ باغ رضوان در خاک آرمید. رضوان الله تعالی علیه. و پس از یک سال از درگذشتش یادنامه‌ای برای او به نام «روشنای شهر» به خواستاری دکتر حسین مسجدی در یک مجلد به چاپ رسید.

۲- نسخه در کتابخانه عمومی آیة الله نجفی در جوار مسجد نوبازار نگهداری می‌شود.

۳- اختران فضیلت، ج ۱، ص ۸۶۶.

توجه بوده و دانشمندان دانش‌های حوزوی از آن بهره‌های فراوان برده و می‌برند.

این خاندان بزرگ، آثار علمی و دینی فراوانی در اصفهان به یادگار نهاده که بسیاری‌شان هنوز شکوه خود را دارد. از آن جمله «مسجد نو بازار» را یاد می‌کنیم که توسط حضرت آیه‌الله شیخ محمدباقر نجفی اصفهانی معروف به شیخ کبیر در سال ۱۲۹۹ق ساخته شد و خود آن بزرگوار و فرزندانش تا به امروز در آن مسجد اقامه‌ی جماعت می‌کنند. جنب این مسجد، به همت والای حضرت آیه‌الله مرحوم حاج شیخ مهدی نجفی اصفهانی (غیاث‌الدین) کتابخانه‌ای عمومی بنیانگذاری شد. ایشان در آغاز تأسیس کتاب‌های شخصی خود را اهدا کرد و بدان‌جا منتقل نمود...^۱

۷- استاد دکتر محسن کمالیان در مورد ایشان گوید: «عاشق اهل بیت (علیهم‌السلام) و بر برپایی مجالس عزاداری امامان معصوم (علیهم‌السلام) و خصوصاً دهی عاشورا مراقب بود. در عرصه‌ی اجتماع فعال بود. مسجد نو بازار را بازسازی و کتابخانه‌ی آیه‌الله نجفی را کنار آن برپا کرد. چندین باب مدرسه و حسینیه با نظارت عالی‌هی وی احداث شد. بر رفع حاجت نیازمندان اهتمام داشت»^۲.

امامت جماعت

از روز ارتحال مرحوم والدشان آیه‌الله مجدالعلماء نجفی طاب ثراه یعنی بیستم ذی الحجة الحرام ۱۴۰۳ امامت دو مسجد مهم شهر اصفهان بر عهده ایشان گذارده شد، یعنی مسجد نو بازار و مسجد جامع عباسی (امام).

اقامه نماز جماعت را یکی از فرایض خود تلقی می‌کردند و چه بسا

۱- اوراق عتیق، ج ۲، ص ۳۰۹ فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه هادی نجفی (ایران - اصفهان).

۲- مشاهیر خاندان صدر (آسمان پرستاره)، ج ۱۸، ص ۲۲۰.

راهی بس طولانی را طی می‌کردند تا ظهر یا شب را بتوانند در مسجد جماعت داشته باشند و این سنت نبوی ﷺ و فرض الهی را به انجام برسانند.

قریب به بیست سال امامت جماعت ایشان در مسجد نو بازار اصفهان و مسجد جامع عباسی (امام) ادامه داشت، و مؤمنین درك جماعت ایشان را غنیمت می‌شمردند و از بیانات و احکامشان مستفیض می‌شدند.

اقامه صلاة جماعت به قدری برای ایشان مهم بود که حتی آخرین نماز مغرب و عشاء خود را نیز در شام چهارشنبه ۲۲ ماه صفر ۱۴۲۲ در مسجد نو بازار اقامه می‌کنند و با حالت کسالت و ناراحتی قلبی به منزل تشریف می‌برند و فردا قبل از ظهر نیز مجدداً برای اقامه جماعت به طرف مسجد حرکت می‌کنند که اجل به ایشان مهلت نمی‌دهد و قبل از ظهر در راه رسیدن به مسجد و اقامه صلاة جماعت ندای ارجعی را لبیک و به جوار رحمت حق می‌شتابند، صاحب این قلم، این مرگ را، مرگ در راه اقامه نماز می‌نامد، خداوند تبارک و تعالی بمتنه و کرمه از ایشان قبول فرماید، و در این موضوع باز به سخن خواهیم نشست، فانتظر.

مشایخ حدیث

معظم له از تعدادی آیات الله العظام مجاز در نقل حدیث بودند از آن جمله: والدشان آیه‌الله العظمی آقای مجدالعلماء نجفی رحمته و مرحوم آیه‌الله العظمی آقای سید شهاب‌الدین حسینی مرعشی نجفی رحمته.

و عده‌ای از مراجع معظم تقلید نیز جهت ایشان اجازات امور حسبیه مرقوم فرموده‌اند که از ذکر آنها خودداری می‌شود.

روایت‌کنندگان از معظم له

همچنین عده‌ای از اعلام و بزرگان و محققین و مؤلفین نیز از ایشان روایت نقل می‌کنند و مجاز از ایشان هستند از آن جمله: صاحب این قلم: حاج شیخ هادی نجفی. محقق توانا آقای ناصر باقری بیدهندی قمی.

آیه‌الله نجفی و کتاب تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان در دو قرن اخیر معظم له پس از فوت مرحوم والدشان آیه‌الله مجدالعلماء نجفی رحمته از مرحوم علامه محقق استاد سید مصلح‌الدین مهدوی رحمته خواستار شدند که شرح حالی از پدر و جدشان یعنی مرحوم آیه‌الله ابوالمجد شیخ محمدرضا نجفی رحمته مرقوم فرمایند تا به چاپ برسد.

دست تقدیر چنین خواست که این کار قدری به تأخیر بیفتد و برای مراسم اولیه آماده نگردد، ولی آیه‌الله نجفی طاب ثراه، این بار از مرحوم مهدوی خواستند، دامنه تألیف را توسعه دهند و از مرحوم جد اُمی اعلایشان آیه‌الله العظمی آقای حاج شیخ جعفر نجفی کاشف الغطاء رحمته شرح حال و تراجم‌نویسی را آغاز نمایند و به صاحب هدایة المسترشدين و همه فرزندان و نوادگان و وابستگان به بیت صاحب الهدایة بپردازند، به خوبی حقیر که واسطه بین مرحوم پدر و مرحوم مهدوی بودم می‌دیدم که در طی تلاشی چند ساله کتابی جامع و کامل فراهم آمد که در نوع خود بی‌نظیر است و یکی از کتب مهم و مرجع شرح‌حال‌نویسی و تراجم‌نگاری و تاریخ علمی در ایران بلکه در مذهب شیعه می‌باشد. در این کتاب استاد مهدوی با تلاشی بی‌نظیر تمام زوایای تراجم و شرح حال و تاریخ بیت صاحب هدایة المسترشدين را به شرح و بسط نشسته است، و نام کتاب را نیز: «بیان سبیل الهدایة فی ذکر أعقاب صاحب الهدایة» یا «تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان در دو قرن اخیر» گذاشت.

مرحوم مهدوی در صفحه ۳۱ از جلد اول کتاب متذکر می‌گردد که کتاب به پیشنهاد و امر معظم له فراهم آمده است.

و به هر حال کتاب در تابستان سال ۱۳۶۷ش در شهر قم مقدسه به همت آیه‌الله نجفی طاب ثراه و با مقدمه‌ای بقلم ایشان و در سه مجلد کبیر با جلد زرکوب و در بیش از ۱۵۱۰ صفحه به چاپ رسید.

آیه‌الله العظمی آقای سید شهاب‌الدین مرعشی نجفی رحمته پس از اطلاع از تألیف کتاب و در تجلیل از آن خطاب به آیه‌الله نجفی طاب ثراه مکتوبی را

ارسال می‌فرمایند.^۱

و در همان هنگام نشر، آیه‌الله استادی رحمته در مقاله‌ای در مجله کیهان اندیشه به شماره ۲۶ مورخ مهر و آبان ۱۳۶۸ صفحه (۱۴۶-۱۴۴) به معرفی این کتاب مهم پرداخت، و این تعریف در چهل مقاله آقای استادی نیز مجدداً به طبع رسیده است.^۲

خداوند تبارک و تعالی به مرحوم استاد سید مصلح‌الدین مهدوی (۱۳۳۴-۱۴۱۶ق) طاب ثراه مؤلف کتاب و مرحوم آیه‌الله نجفی رحمته که با یاری یکدیگر این اثر ارزنده را به مجامع علمی عرضه نمودند جزای خیر عنایت فرماید بمتنه و کرمه.

و در يك کلمه این کتاب امروز یکی از کتب مرجع در تراجم و شرح‌حال‌نگاری بلکه تاریخ ایران و اصفهان محسوب می‌شود، و این معنی بر اهل فنش مسلم است.

تألیفات

از آیه‌الله نجفی رحمته مؤلفاتی به یادگار مانده است که هر يك می‌تواند چراغی باشد فراراه طالبان دانش و حقیقت و گوشه‌ای از اجتماع کنونی ما را روشن نماید در ذیل فهرست این خامه ارزشمند را می‌توانید ببینید:

۱- ادبیات عرب در صدر اسلام (کتاب حاضر)

این کتاب برای اولین بار در سال ۱۳۶۳ش توسط انتشارات تدین اصفهان با تقریظ مرحوم آیه‌الله والدشان طاب ثراه به چاپ رسیده و در مراکز تربیت معلم و دانشگاه‌ها نیز مورد تدریس قرار گرفته است. و اینک چاپ دوم آن با تحقیق ارزنده در اختیار خواننده این مقدمه است.

۱- این مکتوب در کتاب «قبیله عالمان دین»، ص ۱۷۶ منتشر شده است.

۲- چهل مقاله، صص ۲۳۶-۲۳۱.

۲- حاشیه بر کتاب «تلخیص المفتاح» خطیب قزوینی در معانی و بیان و بدیع

این کتاب با تحقیق آقای دکتر علی زاهدپور در سال ۱۳۹۳ش برابر ۱۴۳۶ق توسط نشر مجمع الذخائر الاسلامیه در قم مقدسه با مقدمه‌ای از اینجانب به چاپ رسید.

۳- درس‌هایی از جهان‌بینی اسلامی

این کتاب مجموعه‌ای از عقائد حقه امامیه در اصول پنج‌گانه اعتقادی است که توسط معظم له برای تدریس جهت دانشجویان تألیف شده و در مراکز تربیت معلم نیز به چاپ رسیده است.

۴- دین برای جوانان

مجموعه‌ای است از اندیشه‌ها و راهنمایی‌های دینی و مذهبی برای اندیشمندان جوان، منتشر شده است.

۵- رساله‌ای در حقوق

تألیفی است مستقل در پیرامون حقوق اسلامی، مخطوط است.

۶- رساله‌ای در دستور زبان فارسی

در این کتاب يك دوره دستور زبان فارسی را به نگارش درآورده‌اند، مخطوط است.

۷- طرح سؤال و جواب اصول عقائد و فقه اسلامی و تاریخ تحلیلی اسلام

برای جوانان و دانشجویان تنظیم گردیده و منتشر شده است.

۸- فیض الباری إلى قرّة عینی الهادي

اجازه روایتی است که برای حقیر مرقوم فرموده‌اند و در دو کتاب «قبیله عالمان دین» ص ۲۱۹-۲۰۹ و همچنین «طریق الوصول إلى أخبار آل الرسول ﷺ (المشیخة- الإجازات)» ص ۳۰-۲۵ هر دو از صاحب این قلم منتشر گردید.

۹- گامی به سوی وحدت

رساله‌ای است در مورد اثبات خلافت بلافصل امیرالمؤمنین (علیه السلام) بعد از رسول الله (صلی الله علیه و آله) و اعترافات عامه و بزرگان‌شان در این مورد، این رساله نیز به چاپ رسیده است.

۱۰- مقالات

مجموعه‌ای از مقالاتی که در سالیان درازی در علوم مختلف اسلامی تدوین نموده‌اند و بسیاری از آنها نیز مخطوط مانده است.

۱۱- مقدمه و تحقیق رساله امجدیه

امجدیه در کیفیت نوافل ماه رمضان و حقیقت میهمانی خداوند از تألیفات جدشان مرحوم آیه‌الله العظمی ابوالمجد شیخ محمدرضا نجفی (رحمته الله علیه) است که طبع سوم آن با مقدمه و تحقیق معظم له در سال ۱۳۶۴ش در تهران توسط بنیاد بعثت منتشر شده است.

۱۲- مقدمه‌ای بر دیوان ابي المجد

دیوان اشعار عربی مرحوم جدشان آیه‌الله العظمی ابوالمجد شیخ محمدرضا نجفی طاب ثراه را در سال ۱۴۰۸ در قم مقدسه با تحقیق دقیق علامه محقق حجة الاسلام و المسلمین آقای حاج سید احمد حسینی اشکوری (رحمته الله علیه) منتشر نمودند، و خود نیز مقدمه‌ای علمی و ارزنده بر آن نگاشتند.

این مقدمه برای بار دوم نیز در چاپ دوم «دیوان ابي المجد» که با تحقیق شایسته‌ی استاد علامه آقای سید عبدالستار حسینی (رحمته الله علیه) بزرگ‌ترین ادیب نجف اشرف در سال ۱۳۹۳ش برابر ۱۴۳۶ق به چاپ رسید.

۱۳- مقدمه‌ای بر کتاب «تاریخ علمی و اجتماعی اصفهان در دو قرن اخیر»

بحث در مورد این کتاب را از این قلم خواندید، آیه‌الله نجفی بر این کتاب نیز مقدمه‌ای نوشتند که به خط زیبای مرحوم حجة الاسلام آقای

- حاج شیخ حبیب‌الله فضالی رحمته در آغاز کتاب به چاپ رسیده است.
- ۱۴- مقدمه بر کتاب «الیواقیت الحسان فی تفسیر سورة الرحمن»
این کتاب از مؤلفات مرحوم آیه‌الله والدشان آقای مجدالعلماء نجفی طاب ثراه است که به تحقیق این قلم آماده نشر شده و با مقدمه‌ای بقلم معظم له رحمته در سال ۱۴۰۹ در قم مقدسه به چاپ رسید.
- ۱۵- مقدمه بر کتاب «وقایة الأذهان»
وقایة الأذهان کتاب اصولی جدشان آیه‌الله العظمی ابوالمجد شیخ محمدرضا نجفی است که طبع ثانی آن توسط مؤسسه آل‌البیت علیهم‌السلام تحقیق و در سال ۱۴۱۳ در قم مقدسه با مقدمه معظم له به چاپ رسیده است.
- ۱۶- مقدمه بر کتاب «ألف حدیث فی المؤمن»
این کتاب از مؤلفات صاحب این قلم است، معظم له بخواهش حقیر مقدمه‌ای جهت آن نگاشتند که با اصل کتاب توسط انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم در سال ۱۴۱۶ به چاپ رسید.
- ۱۷- مقدمه بر کتاب بزرگ «هدایة المسترشدين فی شرح اصول معالم‌الدین»
این کتاب در علم اصول تألیف جدّ اعلایشان مرحوم آیه‌الله العظمی آقا شیخ محمّدتقی رازی نجفی اصفهانی که با مقدمه‌ای علمی و تحقیقی که توسط معظم له بر آن نگاشته شد در سه مجلد کبیر در سال‌های ۱۴۲۰-۱۴۲۱ ق توسط انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم به چاپ رسید.
- این مقدمه در چاپ دوم کتاب نیز منتشر شده است.
همچنین ترجمه فارسی آن به قلم حجة‌الاسلام آقای دکتر حاج شیخ محمود نعمتی در مجموعه مقالات همایش ملی فقیه محقق و اصولی مدقق علامه آیه‌الله العظمی محمّدتقی ایوان‌کی رازی نجفی اصفهانی، صص ۶۱-۳۲ در سال ۱۳۹۲ ش برابر با ۱۴۳۴ ق به چاپ رسید.

تعمیرات اساسی مسجد نو بازار اصفهان

مسجد نو بازار اصفهان به دست مرجع عالیقدر حضرت آیه‌الله العظمی آقای حاج شیخ محمدباقر نجفی اصفهانی معروف به شیخ کبیر تأسیس شد و در سال ۱۲۹۹ق توسط مؤسس محترم نیز جشن احداث آن برپا می‌گردد.

و از بدو تأسیس نیز تاکنون خود آن بزرگوار و فرزندان‌شان در آن به امامت پرداخته‌اند.

از سال ۱۴۰۳ که مرحوم آیه‌الله نجفی طب ثراه امامت مسجد را به عهده گرفتند، در اثر گذشتن بیش از یک قرن از احداث مسجد، و احتیاج آن به تعمیرات اساسی، به همت بلند معظم له و کوشش تقریباً ده ساله ایشان و البته یاری جمعی از مؤمنین، مسجد نو بازار تعمیرات اساسی شد، و مجدداً صلاحیت یافت نام مسجد نو بازار را به خود بگیرد، بحمد الله تعالی و منته.

تأسیس کتابخانه عمومی آیه‌الله نجفی

از تأسیسات مرحوم آیه‌الله نجفی طب ثراه در کنار مسجد نو بازار اصفهان، احداث یک کتابخانه است در فضایی قریب به یکصد و پنجاه متر مربع که ساختمان آن را نو و لکن به شکل ما بقی مسجد به طرح باستانی ایجاد نمودند، و امر فرمودند کلیه کتاب‌هایشان نیز مهر وقف کتابخانه را بخورد و بدانجا منتقل گردد تا استفاده از آن عام شود.

در حال حاضر این کتابخانه در اصفهان به مراجعین خود خدمات می‌دهد، و از نظر کیفیت کتب موجود در سطح بالایی قرار دارد و در نوع خود ممتاز می‌باشد و هر طالب علمی را در علوم مختلف اسلامی مانند: فقه، اصول، حدیث، رجال، تفسیر، تاریخ، لغت، ادبیات، کلام، فلسفه، عرفان، اخلاق می‌تواند سیراب کند و گمشده خویش را در میان کتب آن بیابد. و بنابر طبق وصیت ایشان، نیز محل دفنشان داخل در این کتابخانه قرار گرفت و مراجعین در ابتدای ورود برای مؤسس محترم آن فاتحه‌ای می‌خوانند و بعد مشغول استفاده از کتب می‌شوند.

طبع کتب نیاکان و بزرگان

مرحوم آیه‌الله نجفی طاب ثراه عنایت ویژه‌ای به نشر کتب و آثار ارزشمند دینی در زمینه‌های مختلف داشتند و از آرزوهای ایشان نشر کتب و آثار بزرگان مذهب بوده است.

خود در این راه گام‌های بلندی را با همت عالیشان برداشتند و آثاری را در زمینه‌های فقه و اصول و تفسیر و ادبیات و تراجم و شرح حال از نیاکانشان یا دیگر بزرگان مذهب احیاء نمودند و بر برخی از آنها مقدمات سودمندی نگاشته‌اند، که اگر این مقدمات در مجموعه‌ای فراهم آید، خود مجلدی زیبا در علوم مختلف خواهد بود.

در هر صورت متجاوز از بیست اثر به این ترتیب به همت معظم له قدس سره در طول حیاتشان احیاء شد و برای نسل بعدی به عنوان ودیعه و امانت به یادگار ماند تا از آن بهره برند.

تأسیس مدرسه و حسینیه

همچنین معظم له موفق شدند در تأسیس چند باب مدرسه برای جوانان نیز مشارکت داشته باشند، بلکه برخی از این مدارس زیر نظر شخص ایشان و با نظارت عالیه معظم له بنیاد گذاشته شد.

و همچنین موفق به تأسیس مسجد و حسینیه حضرت ابوالفضل (علیه السلام) واقع در خیابان رباط محله کساره کوی سپاس در اصفهان شدند، که به همت جمعی از مؤمنین کار ساختمان آن به اتمام رسید.

اقامه مجالس عزاداری ائمه اهل البیت (علیهم السلام)

از جمله اموری که آیه‌الله نجفی طاب ثراه بر آن تأکید فراوان می‌کردند و نیز وصیت نمودند اقامه مجلس عزای سید الشهداء اباعبدالله الحسین (علیه السلام) است، خود در مسجد نو بازار در تمام دهه عاشورا مجلس عزاداری برپا می‌نمودند و مقید به شرکت در آن بودند، بلکه تمام ایام شهادت ائمه اهل البیت (علیهم السلام) را مجلس عزای اقامه می‌نمودند و خود نیز در مجلس مذکور شرکت می‌کردند.

و این احیای مراسم عزاداری ائمه اهل بیت (علیهم‌السلام) يك سنت حسنه‌ای است که در مسجد نو بازار اصفهان از این مرد بزرگ به یادگار ماند و مجلس روضه و عزاداری ایام شهادت ائمه اهل بیت (علیهم‌السلام) به توفیق الهی در این مسجد همچنان اقامه می‌شود.

سه روز قبل از ارتحالشان با حال کسالت و بیماری مجلس عزاداری اربعین سید الشهداء (علیهم‌السلام) را اقامه نمودند، و از عجیب اتفاق اینکه مراسم ختمشان مصادف شد با ایام شهادت رسول الله (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) و سبط اکبر امام حسن مجتبی (علیهم‌السلام) و روز هفته معظم له نیز مصادف شد با روز شهادت امام علی بن موسی الرضا (علیهم‌السلام) و این نبود مگر مزدی که ائمه اهل بیت (علیهم‌السلام) بدیشان عنایت فرمودند که مجالس عزای معظم له نیز در این ایام عزای اهل بیت اقامه شود.

قضاء حوائج مؤمنین

یکی از اموری که آیه‌الله نجفی بر آن اصرار داشتند و از جوانی مقید بدان بودند، قضاء حوائج مؤمنین بود، هر مؤمنی که به ایشان عرض حاجتی می‌آورد، تا آنجا که از دست و زبان و قلم و قدم ایشان بر می‌آمد در رفع حاجت او تلاش می‌کردند و این امر را از عبادات مهم تلقی می‌نمودند.

پدري که من شناختم

اگر صاحب این قلم که خود فرزند ایشان و یکی از هزاران شاگرد او است، به خود جرأت بدهد و بخواهد معظم له را در جمله‌ای وصف نماید و بر گفته خویش نیز خداوند را شاهد بگیرد چنین می‌تواند بگوید: «پدري که من شناختم عمری مردم و جوانان و اجتماع را دعوت به خدا و دین خدا و کتاب خدا و رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) و ائمه هدی (علیهم‌السلام) نمود و در این راه نیز جز به خدا به احدی تکیه نکرد و جز به خدا نیز امیدی نداشت». مکرر بیاد دارم که می‌فرمود: «ای فرزندا! اگر به خاطر خدا باشد، خداوند تبارك و تعالی خودش امور را درست خواهد کرد و توکل بر

خداوند باید کرد، و ما فقط خدا را داریم».

سفرها

آیه‌الله نجفی طاب ثراه تقریباً به تمام نقاط ایران مسافرت نموده بودند و همچنین هر سال نیز مقید به رفتن به زیارت امام علی بن موسی الرضا علیه السلام بودند، و تنها مسافرتی که اگر کسی به ایشان پیشنهاد همسفری را می‌داد و جواب رد نمی‌شنید زیارت مشهد مقدس بود.

اولین مسافرت خارج از کشور ایشان در سن سی سالگی برای تشرّف به حج بیت الله الحرام بود، در سال ۱۳۸۶ق به همراه مرحوم آیه‌الله والدشان رحمته الله و مادر و همسر و جمعی از اقوام مشرف به اعمال حج تمتع و زیارت رسول الله صلی الله علیه و آله و فاطمه زهرا علیها السلام و ائمه هدی علیهم السلام مدفون در قبرستان بقیع گردیدند.

دومین زیارت بیت الله الحرام ایشان بعد از گذشت سی سال از آن تاریخ در ماه رمضان ۱۴۱۷ق بود که موفق به عمره مفرده و زیارت حرم نبوی صلی الله علیه و آله شدند.

در ذی الحجة الحرام ۱۴۲۰ (نوروز سال ۱۳۷۹ش) نیز موفق به زیارت امیرالمؤمنین علیه السلام و اباعبدالله الحسین علیه السلام و امامین کاظمین علیهم السلام و امامین عسکریین علیهم السلام در کشور عراق گردیدند.

و در اسفندماه ۱۳۶۷ش و اردیبهشت ۱۳۷۰ش نیز دو بار موفق به زیارت حضرت زینب کبری علیها السلام و رقیه خاتون علیها السلام در کشور سوریه شدند. همچنین در فروردین و اردیبهشت سال ۱۳۶۵ش به علت معالجه و تبلیغ شریعت به شش کشور اروپایی مسافرت نمودند.

رحلت در راه نماز

روز پنج شنبه ۲۳ ماه صفر ۱۴۲۲ برابر با ۲۷ اردیبهشت ۱۳۸۰ آیه‌الله نجفی در حالت کسالت قلبی جهت اقامه فریضه ظهر و عصر به جماعت

عازم مسجد نوبازار می شوند که اجل محتوم فرا می رسد و معظم له قبل از ظهر ندای ارجعی را لبیک و به جوار رحمت حق می شتابند.^۱
صاحب این قلم، این مرگ را، مرگ در راه مسجد و اقامه فریضه الهی و تقیّد ایشان به صلاة جماعت و در يك كلمه مرگ در راه نماز می داند و فقط با سه روایت مقام و منزلت و جایگاه چنین مرگی را نیز معلوم می کند:

۱- روایت اول را شیخ بزرگوار صدوق رحمته الله در کتاب «امالی» خویش به سند متصلش از رسول الله صلی الله علیه و آله نقل می کند که فرمودند: «قال رسول الله صلی الله علیه و آله في حديث: ألا ومن مشى إلى مسجدٍ يطلب فيه الجماعة، كان له بكلّ خطوة سبعون ألف حسنة ويُرفَع له من الدرجات مثل ذلك، وإن مات وهو على ذلك، وكلّ الله به سبعين ألف ملك يعودونه في قبره ويؤنسونه في وحدته ويستغفرون له حتّى يُبعث»، الحديث^۲.

رسول الله صلی الله علیه و آله فرمودند: آگاه باشید هر کس به سمت مسجدی به خاطر اقامه جماعت در آن برود، هر قدمی که بر می دارد پاداش او هفتاد هزار حسنه است و درجاتش نیز در بهشت به همین مقدار اضافه می گردد و اگر بمیرد و در این مسیر باشد، خداوند تبارک و تعالی هفتاد هزار فرشته الهی را مأمور می کند که به دیدار او در قبرش بروند و در تنهایی قبر با او همنشین باشند و برای او تا قیامت استغفار کنند.

۲- روایت دوم را قطب راوندی در کتابش «الدعوات» چنین نقل می کند: «قال رسول الله صلی الله علیه و آله: خصال ستّ ما منّ مسلم يموت في واحدةٍ منهنّ إلا كان ضامناً على الله أن يدخله الجنة: رجل خرج مجاهداً، فإن مات في وجهه ذلك كان ضامناً على الله.

۱- از عجیب اتفاق، وقوع ولادت و ارتحال معظم له در مصادف شدن دهه سوم ماه صفر و اردیبهشت است.

۲- امالی شیخ صدوق، مجلس ۶۶، ج ۱، ص ۵۱۷، رقم ۷۰۷.

ورجل تبع جنازة، فإن مات في وجهه كان ضامناً على الله.
ورجل توطأ فأحسن الوضوء، ثم خرج إلى المسجد للصلاة، فإن مات في وجهه
كان ضامناً على الله، الحديث.^۱

رسول الله ﷺ فرمودند: شش ویژگی است که اگر مسلمانی در یکی از آنها بمیرد خداوند تبارک و تعالی برای او ضمانت بهشت را نموده است: مردی که به جهاد خارج شود و مرگ او فرا رسد خداوند بهشت را برای او ضامن است، و مردی که به تشیع جنازه‌ای برود و مرگش فرا رسد خداوند بهشت را برای او ضامن است، و مردی که به نیکی وضوء بگیرد و به سمت مسجد برای نماز خارج شود و مرگش فرا رسد خداوند تبارک و تعالی بهشت را برای او ضامن است.

۳- روایت سوم را صاحب جامع الأخبار از رسول الله ﷺ نقل می‌کند: «قال رسول الله ﷺ: إجابة المؤذن كفارة الذنوب والمشي إلى المسجد طاعة الله وطاعة رسوله ومن اطاع الله ورسوله أدخله الجنة مع الصديقين والشهداء وكان في الجنة رفيق داود داود وله مثل ثواب داود».^۲

رسول الله ﷺ فرمودند: اجابت دعوت مؤذن برای نماز کفاره گناهان است و رفتن به سوی مسجد طاعت خدا و طاعت رسول او است، و هر کس خدا و رسولش را اطاعت کند، خداوند تبارک و تعالی او را با صدیقین و شهداء داخل در بهشت می‌کند و در بهشت همنشین داود پیامبر ﷺ است و به او ثواب حضرت داود را نیز عنایت می‌فرماید.

آری این نیز نتیجه تقیید به شریعت مقدسه و احکام الهی و نورانی آن و پاداش حرمت نهادن به نماز و مسجد و جماعت است و ﴿ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾^۳، فطوبى وهتياً له.

۱- سلوة الحزين وتحفة العليل الشهير بالدعوات، ص ۲۵۹، ح ۶۴۲.

۲- جامع الأخبار، ص ۱۷۲.

۳- سورة مائده، آیه ۵۴.

تغسیل و تشییع و تدفین

جسم مطهر به منزل معظم له منتقل گردید، و در نیمه شب جمعه توسط جناب حجة الاسلام و المسلمین آقای حاج سید محمود میرهندی رحمته الله غسل داده شد و با اجرای تمام آداب شرعی کفن شد.

صبح روز جمعه ۲۴ صفر ۱۴۲۲ کالبد مطهر از منزل به مسجد جامع عباسی (امام) اصفهان منتقل گردید، در مسجد امام با جمعیت عزادار و انبوه حاضر که در جلوی آنها صفی از علمای اعلام و آیات بسته شده بود، نماز بر پیکر معظم له توسط آیه‌الله العظمی آقای حاج شیخ محمدتقی مجلسی رحمته الله اقامه گردید.

پس از آن کالبد مطهر داخل در يك عماری گذاشته شد و از مسجد امام، بر روی سر و دست جمعیت عزادار مُشَیِّعین تا مسجد نوبازار تشییعی شایسته انجام گردید.

با ورود جنازه مطهر به مسجد نوبازار، عزاداری توسط مردم در مسجد مجدداً آغاز گردید، کالبد را به داخل شبستان مسجد منتقل نمودند و شروع به خواندن زیارت عاشورا اباعبدالله الحسین علیه السلام و روضه و مداحی و عزاداری نمودند و بعد از قریب ساعتی جنازه براساس وصیتی که فرموده بودند به کتابخانه‌ای که خود در جوار مسجد نوبازار تأسیس نموده بودند منتقل و در محلی که از قبل معین کرده بودند به خاک سپرده شد، رحمة الله علیه رحمة واسعة وحشره الله مع موالیه رسول الله صلی الله علیه و آله و آله الميامین علیهم السلام.

تسلیت مراجع معظم تقلید مدّ ظلّهم

پس از انتشار خبر ارتحال آیه‌الله نجفی رحمته الله از طرف آیات عظام و مراجع معظم تقلید ادام الله تعالی ظلّهم وأعلى الله کلماتهم، پیام‌های تسلیتی حضوری یا به صورت فاکس و تلفن جهت تعزیت حقیر بعنوان فرزند ایشان صادر گردید،

۱- شرح حال ایشان را می‌توانید در کتاب «طریق الوصول إلى أخبار آل الرسول صلی الله علیه و آله»، صص ۴۰۵-۴۰۱ از صاحب این قلم ببینید.

که در آن این مصیبت عظمی را به بقیة الله الأعظم ارواحنا فداء و حوزه علمیه اصفهان و مردم این شهر و بیت معظم له تسلیت گفته بودند. در اینجا بر خود فرض می‌دانم که از همه مراجع معظم تقلید آدام الله تعالی ظلهم که با شرکت در مراسم ختم قم و ارسال نماینده به اصفهان و ارسال فاکس و زدن تلفن تسلیت و اعزام نماینده به مراسم در این مصیبت با بیت معظم له و حقیر اظهار همدردی نمودند، صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم، چنانچه در ملاقات‌های بازدید و جواب فاکس‌های تسلیت نیز بعرض رساندم، بقاء همه آنها را جهت حفظ مذهب حقه اثنی‌عشریه از ذات باری مسألت می‌نمایم، بمتنه و کرمه و جوده.

فقط به عنوان نمونه به دو متن از پیام‌های تسلیت اشاره می‌شود:

۱- مرحوم آية الله العظمی حاج شیخ حسینعلی منتظری رحمته از مراجع معظم تقلید که از اساتید صاحب این قلم نیز می‌باشند در تاریخ ۲۵ صفر المظفر ۱۴۲۲ = ۲۹ اردیبهشت ۱۳۸۰ از قم مقدسه خطاب به حقیر پیامی چنین صادر فرمودند:

بسم الله الرحمن الرحيم
إنا لله وإنا إليه راجعون

اصفهان - جناب حجة الاسلام آقای حاج شیخ هادی نجفی رحمته پس از سلام و تحیت با کمال تأسف خبر ناگوار رحلت ناگهانی مرد تقوی و فضیلت عالم ربانی و روحانی خدمتگزار به اسلام، پدر بزرگوار جنابعالی مرحوم مغفور حجة الاسلام و المسلمین آقای حاج شیخ مهدی غیاث‌الدین نجفی طب ثراه را دریافت نمودم و بسیار متأثر شدم، این جانب این مصیبت ناگوار را به حضرت ولی عصر رحمته و حوزه علمیه اصفهان و بیت شریف نجفی و به جنابعالی و همه بازماندگان و علاقه‌مندان محترم تسلیت می‌گویم.

و از خداوند قادر متعال برای آن فقید تازه گذشته علو درجات و حشر با اولیاء خدا و برای همه بازماندگان محترم صبر جمیل و اجر جزیل و برای جنابعالی سلامت و توفیق بیشتر خدمت به اسلام عزیز را مسألت